

حقوق زنان و آداب و رسوم مرتبط با آن در تاریخ جهانگشای جویینی

لیلا سلیمانی^۱

۱. دانشجوی دکتری ادبیات. دانشگاه آزاد واحد تهران شمال

چکیده

آداب و رسوم، از برجسته‌ترین مفاهیم، در حوزه‌ی علوم انسانی است. یکی از مولفه‌های تمدن در هر جامعه‌ای، آداب و رسوم آن است که در بستر جامعه، پایه‌ی تمدن پیش می‌رود. بدیهی است، جمع‌آوری آداب و رسوم هر دوره‌ای، راهی روشن برای درک نکات مهم و تاریک تاریخ ادبیات آن دوران خواهد بود. تا پیش از اتحاد مغولان و تشکیل حکومت ایلخانی، آداب و رسوم طایفگی راه و رسم زندگی و روابط اجتماعی بود و مغولان، به اقتضای زندگی بدوی خود دارای آداب و رسوم خاص بودند که به نوعی ریشه در عادت‌های آنان داشت. در این مقاله نگارنده سعی نموده، برخی آداب و رسوم و سنن موجود در تاریخ جهانگشا را که مربوط به جامعه‌ی زنان و خانواده، می‌شود را مطرح نماید.

کلید واژه‌ها: آداب، رسوم، جهانگشای، جویینی، زن، خانواده.

Abstract :

Customs, the most prominent concepts in the field of humanities. One component of civilization in any society, it is society customs, civilization goes toe to the foot. Obviously, collect customs of each period, a clear way to understand the key points will be dark and literary history of the period. Before the Mongol unity government and the patriarch, family customs, way of life and social relations, Mongols, due to their primitive life has had special customs that have their roots in habits.

in this article The writer has tried to express some customs and traditions in the jahangosha history related to women and family.

مقدمه

آداب و رسوم، شامل شیوه‌های زندگی، عادات و رسوم خاص یک ملت و مردم است. در واقع آداب و رسوم و سنن، مدل‌های اساسی و مهم رفتار است، که افراد به اجبار در یک محیط اجتماعی می‌پذیرند و نیز رفتارهایی که به صورت عادت در آمده‌اند و افراد جامعه به انجام می‌رسانند.

منظور ما از بررسی آداب و رسوم در تاریخ جهانگشای جویی، نقد و روشنگری آن دسته از باورها و عقاید و رسوم است، که به حیطه‌های مختلف جامعه در عهد مغولان و تاریخ جهانگشای جویی مربوط است. در زمان علاءالدین محمد دوم فرزند تکش (۶۱۷-۵۹۷ هجری) از بین ترکمن‌ها قشون بزرگی تشکیل گردید و بر تمامی متصرفات سلجوقیان از عراق تا ری و خراسان دست‌یافت‌اند. از رهبران برجسته خوارزمشاهی سلطان محمد به قدرت رسید و ترکان خاتون مادر وی از قبیله قبیچاق بود و نفوذ عجیبی در دستگاه حکومتی داشت. وی به تدریج ترکمن‌ها را از مصادر حکومتی اخراج و قبیچاق‌ها را وارد کارهای دولتی کرد.

در دوره‌های گوناگون تاریخ ایران بعد از اسلام، هیچ‌گاه زن رسماً در امور سیاسی مملکتی دخالت نداشته است، مگر در مواردی خاص و استثنائی که شامل چند زن پادشاه یا حاکم و یا زنانی که بر اساس لیاقت و شهامت خاص و دارا بودن هوش و استعداد فوق‌العاده از پوسته خود بیرون آمده و در عرصه جامعه و سیاست قدم نهاده‌اند. و از این زنان تا به امروز آثاری زیادی برجا مانده است. یکی از این موارد نفوذ پررنگ ترکان خاتون است که در نابودی این سلسله نقش بزرگی دارد. از آنجایی که فرهنگ و آداب و رسوم و عقاید و بین هر مردمی، نشان از عواطف و خلیات و در معنایی کامل، هویت انسانی آن مردم است، هدف ما شناخت دقیق این سنن و آداب و رسوم و سنن است. خصوصاً شناخت ارزش زن و جایگاه آن در اجتماع و خانواده و حتی در سیاست و پایداری فرهنگ و تمدن بشریت.

در این مقاله، سعی شده است، با مطالعه‌ی تمامی مطالب عنوان شده در تاریخ گرانبهای جهانگشای جویی، به تجزیه و تحلیل آداب و رسومی پرداخته شد که به نوعی نشان دهنده‌ی نقش زن در جامعه‌ی آن زمان، می‌باشد و نیز به تفکیک آداب و رسومی پرداخته شده که بعضاً متروک یا ماندگار و یا حتی تغییر شکل یافته‌اند.

فرضیه‌ی پژوهش

ضمن مطالعه‌ی حقوق زنان و آداب و رسوم مرتبط با آن در تاریخ جهانگشای جویی متوجه رابطه‌ی معناداری می‌شویم که دال بر نوع تفکر حاکم بر شرایط اجتماعی آن زمان می‌باشد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر توصیفی از وضعیت اجتماعی تاریخ جهانگشای جویی است که با مطالعه میدانی، مصاحبه حضوری تاریخدانان و... صورت پذیرفته است.

آداب و رسوم در تاریخ جهانگشا

منظور ما از بررسی آداب و رسوم و سنن در تاریخ جهانگشای جویی نقد و روشنگری آن دسته از باورها و عقاید و رسوم است که به حیطه‌های مختلف جامعه در عهد مغولان و تاریخ خوارزمشاهیان مربوط است و به صورت مثبت یا منفی، باعلاقه و اشتیاق یا به‌زور و اجبار رعایت می‌شده و به قلم عظاملک جویی به تصویر کشیده شده است.

ما می‌توانیم با آداب‌ورسوم و سنن عنوان‌شده در تاریخ جهانگشا جویی به چند شکل روبه‌رو شویم: یک دسته از آداب‌ورسوم آن‌هایی هستند که در زندگی روزمره با آنان برخورد می‌کنیم. یک دسته از آنان متروک‌شده و برای ما دور از دسترس است. یک دسته از آداب و سنن منطبق بر دستورات دین اسلام است و برای ما پسندیده است. یک دسته از آداب‌ورسوم با عرف ما هم‌خوانی نداشته و دور از دسترسی است.

امروزه مطالعه جلوه‌ها و ساختار زندگی اجتماعی، شناسایی و آشنایی با شیوه زندگی و معیشت مردم مناطق مختلف جهان، درک آداب‌ورسوم و نوع عقاید و ارزش‌های حاکم بر قومیت‌ها، طبقات و اقشار متعدد گروه‌های انسانی با توجه به موقعیت جغرافیایی و استقرار و پراکندگی آن‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع جذب جهانگردان بین‌المللی به شمار می‌رود. این رشته در صنعت گردشگری توانسته است گرایش‌های مختلف توریسم فرهنگی، اجتماعی و مردم‌شناسی را به‌طور قابل‌توجهی در سطح جهان گسترش دهد. از این نظر کشور ایران با توجه به تنوع قومی، برخورداری از تنوع آب و هوایی، موقعیت چهارراهی و پل ارتباطی بین شرق و غرب همواره در طول تاریخ به‌عنوان مرکز تبادل فرهنگ‌ها و کشور قومیت‌ها، لهجه‌ها، شیوه‌های معیشت، مساکن، آداب‌ورسوم گوناگون و تنوع پوشش و رنگ و لباس به‌عنوان سرآمد کشورهای جهان مطرح بوده است. با توجه به این‌که بهترین جلوه‌گاه فرهنگی یک ملت آداب‌ورسوم آن ملت است، مهم‌ترین هدف، تجسس در آداب‌ورسوم و شناسایی جنبه‌های گوناگون فرهنگ گذشتگان است. فرهنگ و آداب‌ورسوم و عقاید و سنن هر مردمی نشان از عواطف و خلیات و در معنایی کامل، هویت انسانی آن مردم است. هدف ما شناخت دقیق این سنن و آداب‌ورسوم و سنن است. و نیز مطالعه دقیق و بهره‌برداری صحیح از مطالب عمیق و بالارزش این کتاب و بررسی و شناخت رسوم عنوان‌شده در این کتاب ارزشمند، معرفی تاریخ جهانگشا جویی و مؤلف آن، تبیین آداب‌ورسوم موجود در این کتاب گران‌قدر و مقایسه‌ی آن با سایر کتب تاریخی، مقبولیت سنت‌های موجود در تاریخ جهانگشای جویی و یا مطرود و متروک ماندن برخی از سنن موجود در آن.

کوشش‌های انجام شده در این زمینه

بررسی آداب‌ورسوم و سنن و باورها در متون تاریخی ادب فارسی، ازجمله در تاریخ بی‌هقی بسیار موردتوجه محققان واقع شده است؛ اما تا جایی که نگارنده تحقیق نموده، این بحث به‌صورت تحقیقی مجزا در تاریخ ارزشمند جهانگشای جویی مورد کاوش قرار نگرفته و از این نظر کاری است تازه و قابل‌توجه، جز چند اثر که در ذیل به آن اشاره می‌گردد:

- صورت‌گرایی در تاریخ جهانگشای جویی از مصطفی جلیلی تقویان.
- ادبیات جهانگشای جویی از حبیب‌الله عباسی، چاپ در مجله‌ی دانشکده ادبیات دانشگاه تربیت‌معلم تهران.
- بررسی قانون حقوقی مغولان (یاسا) و مقایسه آن با قوانین حقوقی امروزی با تکیه بر کتاب تاریخ جهانگشای جویی از فرهاد پروانه.
- بازخوانی تاریخ جهانگشای جویی و سایر اسناد تاریخی حمله‌ی مغول از صدیقه رسولیان آرانی و لیلا عباسی.
- نقد جامعه‌شناختی تقدیر از مهدی کرانی. در این مقاله با نگاهی کوتاه و گذرا به ریشه‌های دینی اندیشه‌ی تقدیر و بررسی نمودهایی از آن در تاریخ جهانگشای جویی و پیامدهای اجتماعی و گاه سیاسی آن را به‌نقد می‌گذارد.
- نگرشی به شخصیت زن در تاریخ بی‌هقی و جهان‌گشای جویی از محمدکاظم کهدویی و رقیه حسینی.
- بررسی آداب‌ورسوم در آثار برگزیده قرن هفتم از مونس هنرمند نیاسر. که به بحث در مورد اجتماع، آداب‌ورسوم جامعه، ادبیات عامیانه و آداب‌های فرهنگ می‌پردازد.
- فرهنگ شناسی از دکتر نعمت‌الله فاضلی. به بررسی فرهنگ مردم و ادبیات عامه و سنت و الگوهای فرهنگی و گونه‌های ادبیات عامیانه می‌پردازد.

- آیین و رسوم رایج در تاریخ بیهقی و عهد غزنوی از خانم ژینوس نازک کار .

آداب و رسوم خاص جامعه ی زنان در تاریخ جهانگشای جوینی

در این مقاله به بررسی رسوم مربوط به جامعه زنان می پردازیم . با توجه به این که شرایط اجتماعی هر دوره ی تاریخی در ادبیات آن دوره ، به خوبی منعکس و متجلی است ، با بررسی برخی کتب می توان به شناختی تحلیلی از شخصیت و ویژگی های اخلاقی و نیز جایگاه اجتماعی زنان در آن روزگار دست پیدا کرد .

«در این بین ، تاریخ بیهقی با توجه به این که سندیت تاریخی معتبر و محکمی دارد ، قابل تامل تر است . در آثار بجای مانده این دوره صفاتی نکوهیده ، تاریخی نسبت به زن ، دو رویکرد متفاوت دیده می شود . در مواردی ، زن دارای صفت حمیده باطنی ، نظیر : عفت ، پارسایی ، کفایت و تدبیر است و از او با عزت و احترام یاد شده و در پاره ای از موارد ، دارنده ی صفاتی نکوهیده ، چون : مکاری و فتنه انگیزی است . کتاب ارزشمند قابوس نامه ، در باب زنان ۱۰ حکایت ، ذکر می کند و از بین آنها ۸ حکایت در بزرگداشت زن و کاردانی و هوشیاری اوست . در قابوس نامه ، برخلاف سیاست نامه ، عنصرالمعالی به زنان با دید انتقادی محض ننگریسته است ، بنابر این گاه گاهی به ذکر نقاط مثبت بانوان نیز پرداخته است .

دیدگاه صاحب قابوس نامه در مورد زنان به این صورت است . آنان کم و بیش تمایل به خرافه گرایی و اعتقادات سطحی دارند . از نظر عنصرالمعالی ، زنان از جهت اخلاقی هرگز مورد اعتماد نیستند . در سیاست نامه ، از ۱۹ حکایتی که در باره ی زنان آورده شده ۸ حکایت در ستودگی زنان است و ۳ حکایت به نظم و دادخواهی آنها اختصاص یافته است .

در کلیله و دمنه ، زنان از نظر وجاهت ظاهری زبازد خاص و عام اند . حتی آن هایی که خبیث و بد باطن هستند نیز از نعمت بزرگ زیبایی بهره مندند .

زنان مرزبان نامه نیز ظاهری زیبا و سیمایی خوش و سیمایی خوش و پاکیزه دارند و زیبایی آن ها گاه در حدی است که نقش بند چین از دیباچه ی رخسارشان نسخه ی زیبایی می برد .

زنان جوامع الحکایات نیز مانند زنان کلیله و مرزبان نامه از حسن و زیبایی بهره مندند . افزون بر ۶۵ حکایت نقل شده در این رساله از مجموع ۱۱۰ حکایت موجود در آن ، در باره ی زنان و ویژگی های آنهاست .

در ذیل به آداب موجود در تاریخ جهانگشا در مورد زنان می پردازیم .

فرستادن انگشتری در قدیم نشان قول و پیمان موثق و ناشکستنی بود این رسم امروزه با دادن انگشتر توسط عروس و داماد به هم مشهود است . در برخی موارد برای ضمانت ، انگشتری باارزش را به عنوان گرو می فرستند .

در شاهنامه نیز در باب ازدواج زال و رودابه ، اینگونه آمده که پس از پیمان بستن زال و رودابه ، هنگامی که خدمتگزاران رودابه در گلستان گل می چیدند . زال به آنها پیام داد تا بمانند و جعبه ای پر از جواهرات و پنج دیبای زربفت قیمتی برای رودابه ، هدیه برند که این مطلب ، خود نمونه ی مشابهی است برای همین رسم انگشتر فرستادن . (خاتمی)

در عصر تمدن کنونی نیز رد و بدل کردن انگشتر در بین عروس و داماد نشانه ی تعهد بستن است .

در تاریخ بیهقی یاد شده که گروهی از زنان که بیشتر از دیگران مورد داد و ستد قرار می گیرند . عروسان اشراف زاده هستند . تقریباً تمام ازدواج ها در تاریخ بیران و دختران غزنویان با درباریان یا خاندان های محلی و در برخی موارد ، این مراسم پر شکوه عروسی و چهیزیه ی عروس است که بیهقی روایت می کند .

یکی از زنانی که می توان گفت در دربار غزنویان تأثیری هرچند اندک از خود به جای گذاشته است ، دختر باکالیجار است . با کالیجار پسر امیرمنوچهر بن قابوس از آل زیار بود که پس از پدر به امارت رسید . وی ابتدای کار برای آن که دوستی و اطاعت خویش را برمسعود محرز گرداند ، یکی از خواص دربار خود را به نزد سلطان مسعود فرستاد و و مسعود نیز دختر وی را

خواستگاری کرد، تا بدین ترتیب از طریق موصلت و خویشی حقی بر قلمرو آل زیار کسب کند. تاثیر این دختر زمانی است که به حرم سلطان مسعود وارد می شود .

شاید این زن توانایی این را داشته باشد که تا مدتی منافع و مقام خاندان خود را نزد مسعود نگاه دارد و نگذارد که غزنویان بر آل زیار تعدی روا دارند. (سیف ، بابایی و زرحانی)
اینجه

«*inje*» در دوران اولیه مغول، حکومت مغول یعنی تا قرن سیزدهم میلادی مطابق با قرن هفتم هجری ، رسم فرستادن جهیزیه همراه دختر معمول بود که چگونگی و نوع آن بستگی کامل به زندگی قبیله‌ای داشت و بر حسب ثروت قبیله و پدر متفاوت بود . به‌طور کلی ترتیب جهیزیه از این قرار بود که عروس هنگامی که به خانه شوهر می‌رفت، زنی وی را همراهی می‌کرد که او را اینجه می نامیدند و این زن از آن پس به خانواده داماد تعلق داشت . «(خاتمی ، ۴۶۴) در دورانی نه چندان دور نیز در بین خانواده های ثروتمند همراه عروس زنی را به عنوان ندیمه با عروس همراه می کرده اند تا در بین خانوادگی جدی احساس غریبی نکند .

بغتاغ

اَبَغتَاغ، اَبَ (ا) بَغْطَاق . (رشیدی). کلاه : «و سر قویتی بیکی او را چنانک رسم معهود است با نصایح و تسلی جامه و بغتاغ فرستاد.» (جهانگشای جوینی). (دهخدا)

«چنانکه رسم معهود است با نصایح و تسلی جامعه و بغتاغ فرستاد . (تاریخ و صاف ، ۲۱۷) بغتاغ، ابریشمی است که مغول‌ها مانند گیسو تابیده، به موی خود پیوند می‌کنند و زنان آن را مکرل کرده، به کلاه دوخته بر سر گذاشته با گیسو آویزان شود .» (خاتمی ، ۹۲)

البته در حال حاضر بغتاغ کمی تغییر شکل یافته و به‌صورت‌هایی برای خانم‌ها استفاده می‌شود

حقوق زنان

در دوران استیلای عصر ترک بر ایران که پیش از هجوم مغول در حدود دو قرن و نیم به طول انجامید، از لحاظ شباهت بیش از حد آداب و رسوم و سنت‌های قبیله‌ای ترک و مغول، جابه‌جا به اهمیت و قدرت سیاسی زن بر می‌خوریم و همین خود سبب فراهم کردن زمینه‌ای موافق و مساعد در ایران، برای او در زمان حکومت‌های بعد می‌شود . ترک‌ها همچون مغول‌ها برای زنان اهمیت و احترام زیادی قائل بودند و زن و مرد از حقوق مادی و معنوی مساوی برخوردار بودند . زنان در کارهای خانه، گردش چرخ اقتصادی ، جنگ و همچنین در امور سیاسی و مسائل گوناگون همپای مردانشان مشغول فعالیت بودند . و همچنین زنان در این دوره اموال و ثروت‌های خاص خویش را داشتند و به مقامات مهم نائل می‌شدند و همچنین در موقع لزوم زمام امور قبیله و یا ایل را در دست می‌گرفتند .

عصر خوارزمشاهیان دوره مهمی از لحاظ حکومت زن بر ایران است . در نتیجه ازدواج‌ها وسیله‌ی نزدیکی حکام و سلاطین به یکدیگر می‌شدند . از اولین زنان مشهور خاندان (ترکان خاتون) همسر سلطان ایل ارسلان است که یکی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین زنان دوره خوارزمشاهی به حساب می‌آید . وی در زمان شوهر مورد مشورت او بنابر سنت ترکان در کار مملکت نظارت مستقیم داشت . وقتی شوهرش فوت شد، ایشان خود به تنهایی زمام امور را به دست گرفت و در جنگ‌های بسیار هم شرکت کرد .

ترکان خاتون که در دوره فرمانروایی سلطان محمد رسماً حکومت خوارزمی را به عهده داشت، در اداره مملکت هم پایه پسرش بود و در سراسر قلمرو خوارزمشاهی هنگامی که از جانب وی و سلطان، دو فرمان جداگانه و مختلف در یک قضیه می‌رسید تنها تاریخ فرمان را نگاه می‌کردند. هر کدام تاریخی موخر داشت، آن را به کار می‌بستند. ترکان خاتون، وزیر مخصوص داشت و هفت تن از دانشمندان مشهور در دیوان انشای او به کار مشغول بودند پس می‌توان نتیجه گرفت که مغول سنت احترام و اهمیت نسبت به زن را بر زمینه مطلوب و استواری که در طول دو قرن و نیم در ایران فراهم بود، گسترده.

در لابه‌لای قرون متمادی تنها به یک عصر استثنایی از لحاظ اهمیت و قدرت زن برمی‌خوریم و آن دوران مغول است که می‌توان آن را تا حدودی عصر برابری زن با مرد خواند و این جریانی است که با ورود مغولان به ایران آمد و با رفتن مغولان هم از ایران رفت. در زمان مغول بنا بر سنت و آداب و رسوم آن‌ها، زن در قبیله دوشادوش مرد کار می‌کرد از حقوقی تقریباً مساوی با او برخوردار بود و هیچ فعالیتی حتی ریاست ایل، شکار و جنگ به تنهایی، اختصاص به مرد نداشت. شغل مرد محدود بود، ولی کار زن نامحدود بود. در زمان مغول‌ها رسم بر این بود که زنان متعدد می‌گرفتند، که بستگی به وضع اقتصادی آنان داشت.

هر زنی برای خود چادر و اسباب و اثاثیه و اموال شخصی داشت. در زندگی زناشویی مغولان، همان‌طور که چنگیز معتقد است که نیکی مردان از نیکی زنان معلوم می‌شود، مسئله‌ای که تا امروز اعتقاد کلی بر آن است، می‌توان چنین نتیجه گرفت که در خانواده و در سنت قبیله‌ای نقش اساسی متعلق به زن بوده است، هرچند که قدرت شوهر نمودارتر و ریاست خانواده بر عهده‌ی او بوده است.

در مورد رفتار و منش زن‌های مغول، مارکوپولو که مدتی بین این قبایل زیسته می‌گوید: زن‌های تاتار، بسیار با عفت و عصمت هستند و بی‌وفایی در نظرشان عیب بزرگ اخلاقی محسوب می‌شود. در مقابل، شوهران نیز نسبت به زنان خود صدیق و مهربانند. به این جهت همیشه در خانواده‌ها صلح و صفا حکمفرماست. از دهان زن‌ها هیچگاه حرف زشت شنیده نمی‌شود. پاکدامنی و حجب و حیایشان شایان توجه و قابل تحسین است و خرجشان برای مردها زیاد نیست. (بیانی)

حقوق زناشویی

حقوق زناشویی مغولان مقرر داشت که عروس خریداری می‌شود زن پس از ازدواج عضو خانواده‌ی زن می‌شود و پس از مرگ وی دیگر نمی‌توانست به خانه‌ی پدری برگردد او در اینصورت با به عقد برادر شوهر در می‌آمد و یا آنکه همسر یکی از پسران شوهرش که مادر دیگری داشت می‌شد. مادر، خواهر تنی و دختر محرم بودند و ازدواج با آنان ممنوع بود ما خواهر ناتنی جزء محارم محسوب نمی‌شد.

در حقوق اسلامی مسئله‌ی زن و شوهر و حقوق و تکالیف آن‌ها بسیار مشخص است و در مورد اینکه زن در دوره‌ی مغول خریداری شده را با مهریه یکی نمی‌توان فرض کرد. و باید گفت مبلغی که در دوره‌ی مغول از بابت فروش دختر می‌گرفته‌اند با مهریه یکی نیست. در حال حاضر زن پس از مرگ شوهر مجبور به ازدواج مجدد نیست و بعد از آن مختار است که با کسی که به صلاح دید خودش انتخاب شود ازدواج کند. (پروانه)

طلاق

در تمام متون و کتاب‌های متعدد، به هیچ موردی که از جدایی زن و مرد مغول با سنت‌های قبیله‌ای اشاره شده باشد بر نمی‌خوریم. تنها مارکوپولو در سفرنامه خود اشاره می‌کند که نزد تنگوت‌ها، اگر شوهری مشاهده کند که زنی با سایر زنان او خوشرفتاری نمی‌کند یا معایب دیگر دارد، می‌تواند او را از خانه بیرون کند. فقط در دوره ایلخانی و پس از اسلام آوردن ایشان، طلاق

نیز معمول گردید و به خصوص غازان خان ضمن اصلاحات اجتماعی خود، راه طلاق را تقریباً بی هیچ مانعی بازگذاشت. (بیانی)

در اسلام از طلاق به عنوان منفورترین حلال یاد شده است. اما در حال حاضر آمار طلاق بنابر مشکلات اقتصادی، اعتیاد، ناسازگاری های اجتماعی و اخلاقی و همواره در حال افزایش است.

مهریه

در سنت مغولان و در دوران اولیه حکومت آنان ما به رسم پرداخت مهریه برمی خوریم. در دوره ایلخانی و پس از رسمی شدن دین اسلام در نزد این سلسله، مهریه نیز متداول گردید که در بین سلاطین و شاهزادگان و امرا مقدار آن بسیار زیاد است.

در زمان غازان خان، خان دست به اصطلاحات اجتماعی همه جانبه ای در مملکت زد. یکی از موارد آن، اصلاح و کاهش مهر بود که گرفتاری های فراوانی را برای خانواده ها ایجاد کرده بود. وی مهریه را بر نوزده دینار و نیم مقرر کرد. (بیانی) در عصر کنونی همچنان سنت مهریه دادن به عروس رایج و رواست. البته در برخی کشورها مانند هند این مسئله به صورت افراطی است به طوری که اگر عروس مهریه نداشته باشد نمی تواند به خانه همسر برود یا به تعبیری دیگر مقدار جهیزی تعیین کننده ارزش عروس است. در ایران کنونی نیز تجملات در تهیه جهیزیه باعث پایین آمدن آمار ازدواج گردیده که خود یک معضل اجتماعی است و باعث ایجاد آسیب اجتماعی می شود.

نتیجه گیری

در مقاله حاضر، ضمن ارائه مطالبی از کتب مختلف تاریخی در مورد مسائل زنان و بررسی آداب و رسوم موجود در تاریخ جهانگشای جوینی به این نتایج رسیده ایم:

با توجه به مطالبی که ذکر شد، می توان چنین استنباط کرد که هیچ یک از کتب مذکور در مورد زنان قضاوتی یک طرفه و قطعی ارایه نمی دهند. در همه ی این آثار، می توان هم نمونه هایی از صفات حمیده و هم نمونه هایی راز صفات رذیله در مورد زنان مشاهده نمود. مثلاً دیدگاه صاحب قابوس نامه و مرزبان نامه هم چنین تاریخ بیهقی بسیار منعطف تر و ملایم تر از سه اثر دیگر می باشد.

در مجموع باید گفت که در آثار دوران کهن ما، معمولاً زنان در جامعه در درجه ی دوم اهمیت قرار نمی گیرد و بنابراین نمی توان جایگاه ایشان را در جامعه نزدیک و در رقابت با مردان دانست. «(سیف، بابایی و زرمانی) در تاریخ جهانگشای جوینی به آدابی برمی خوریم که خاص جامعه زنان آن دوره است. برخی از رسوم در زمان حال نیز قابل اجراء و مرسوم است و برخی دیگر، کاملاً مطرود شده است. اما آنچه قابل بررسی است، نقش موثر زنان در آن دوره، در تمامی مسائل، اعم از: اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می باشد که در مقاله طرح شده است.

پی نوشت ها:

۱. تحف و هدایای بی شمار، قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۸۳
۲. قرآن کریم، سوره نساء، آیه ۳۶
۳. سوره انعام، آیه ۱۵۱
۴. اسراء، آیه ۲۳

منابع و مآخذ

۱. پروانه، مقاله، بررسی قانون حقوقی مغولان (یاسا) و مقایسه ی آن با قوانین حقوقی امروزی، جهانگشای جوینی.
۲. بیانی، تاریخ ادبیات، ج ۳.
۳. تاریخ و صاف، ج ۱
۴. جوینی، تاریخ جهانگشا، خاتمی، ج ۱، سه جلدی، تهران، کوثر ۱۳۸۹
۵. خاتمی. احمد، بررسی آداب پیوند زناشویی و امور خانواده در شاهنامه فردوسی.
۶. خاتمی، شرح مشکلات تاریخ جهانگشای جوینی. تهران ۱۳۷۳
۷. دهخدا، لغت نامه، انتشارات صدرا، تهران ۱۳۶۶
۸. سیف. عبدالرضا، بابایی. مونا، زرحانی. زینب، بررسی جایگاه زن در تاریخ بیهقی و مقایسه ی آن با برخی کتب منثور قرون ۵ تا ۷.
۹. صفا، تاریخ ادبیات، ج ۳، تهران ۱۳۷۵
۱۰. قرآن کریم، سوره های اسرا. انعام. بقره. نسا